

Цели и приоритети на селскостопанската политика на България в периода 2014-2020 г.

Проф. РУМЕН ПОПОВ

Институт по аграрна икономика – София

E-mail: rgpopov@yahoo.com

Програмният период 2014-2020 г. за приложение на ОСП предоставя на България както нови възможности, така и сериозни предизвикателства пред развитието на нейното земеделие. Анализът на състоянието на сектора, като база за формулиране на политически приоритети, показва, най-общо, че селскостопанското производство е стабилизирано, но на ниско ниво, като освен това то се характеризира с изразено небалансирано развитие. Организацията на земеделската подкрепа на единица площ е благоприятна за големите стопанства от зърнопроизводството и маслодайните, като в същото време подчертава слабата конкурентоспособност на млечното животновъдство, зеленчукопроизводството и овощарството. Сравнителният анализ доказва, че българското земеделие слабо използва наличните производствени ресурси (земя, труд и капитал), вследствие на което произвежда повече от два пъти по-малко продукция на единица земеделска земя.

Приоритетите на земеделската политика на страната трябва да се реализират в рамките на целите на ОСП за посочения период, които, най-общо, са: създаване на условия за жизнеспособно селскостопанско производство; устойчиво управление на природните ресурси и на дейностите, свързани с промените в климата; принос за балансирано териториално развитие. Те трябва да са в рамките на ОСП, като в същото време дават решение на специфични за страната проблеми. От тази гледна точка в доклада са формулирани визия, цел, приоритети и дейности на селскостопанската политика. Целта се формулира като „Постигане на хранителна сигурност за населението и нарастване на благосъстоянието на производителите в условията на устойчиво производство”, което изисква реализация на потенциала на българското земеделие и хранително-преработвателния сектор чрез изграждане на жизнени стопанства и предприятия, по-пълно използване на производствените фактори (земя, труд и капитал) и производство на качествени продукти с висока добавена стойност.

За реализацията на формулираната цел са определени политически приоритети и съответни дейности, групирани в няколко области: създаване на жизнено и конкурентоспособно земеделско производство, включващо балансирано развитие на селското стопанство, консолидация на поземлената собственост и рационализиране на земеползването; повишаване на конкурентоспособността на земеделските стопанства и предприятията от хранителния сектор; гарантиране на справедливо ниво на земеделските доходи; стимулиране на трансфера на знания и иновации в селското стопанство, което обхваща мерки за повишаване на образователната и квалификационна подготовка на заетите в земеделието, развитие на системата за разпространение на знания и консултантски услуги, развитие на научните изследвания; устойчиво управление на природните ресурси и на дейностите, свързани с климатичните промени; интегриране на селскостопанските производители в хранителната верига чрез подобряване на пазарния достъп и развитие на местните пазари и регионални продукти; продуктово развитие и нарастване на дела на продуктите с висока добавена стойност в хранително-вкусовата промишленост.

Историята на България свидетелства, че за дълъг период земеделието на страната е било не само основа на икономиката, но и на цялостния обществен живот. Днес неговият дял в БВП и в заетостта устойчиво намалява. В същото време селското стопанство запазва своето значение и роля на доставчик на продукти от жизнена необходимост, като

едновременно с това на преден план излизат нови аспекти на тази стопанска дейност - рационалното използване на природните ресурси, както и балансираното териториално развитие. Членството на страната в ЕС превърна ОСП в определящ фактор за развитие на отрасъла. Но това не намалява отговорността на националните органи за управление в сек-

тора - не само защото важни аспекти на земеделската политика остават национална задача, но и защото България може да участва в развитието на ОСП.

В този смисъл определянето на позицията на България относно бъдещата ОСП за периода 2014-2020 г. е от особена важност. Това от своя страна изисква яснота по три кръга въпроси - оценка на състоянието и тенденциите на развитие на българското земеделие; предизвикателствата пред европейското земеделие и свързаните с тях предложения на Комисията на ЕС за промени в ОСП; трето и най-важно - оценка на очакваните резултати от приложението на новата организация на директните плащания върху българското земеделие.

Анализът на развитието на земеделието в периода 1998-2010 г.¹ позволява да се направят няколко главни извода:

- Формирана е полюсна аграрна структура - от една страна - относително малък брой едри стопанства, ползващи наета земя и специализирани в производството на зърно и маслодайни култури, и от друга - многобройна група дребни стопанства, произвеждащи предимно за собствена консумация;

- Значителна част от малките стопанства са изпълнявали ролята на социален буфер в условията на икономическа криза;

- Икономическото значение на малките стопанства постепенно намалява;

- Селскостопанското производство след 2000 г. е стабилизирано, но на много ниско ниво;

- Икономическата либерализация, членството в СТО и ЕС са главните фактори за формиране на нова продуктова структура на селскостопанското производство;

- Вносът и износът на селскостопански стоки е насочен предимно към страните от ЕС, като общото салдо е положително;

- Селскостопанската политика след приемането ни в ЕС през 2007 г. е съсредоточена върху усвояването на земеделската подкрепа - чрез директните плащания и ПРСР;

- Земеделските помощи по линия на ОСП се абсорбират в голямата си част от големите

по площ стопанства от зърнения сектор. Слабата конкурентоспособност на останалите сектори се подчертава от сравнително по-ниската степен на достъп до подкрепата както по линия на директните плащания, така и от инвестиционната подкрепа по ПРСР. В резултат - модернизацията на отделните подсектори е неравномерна.

Общият извод е - извършените жизнено-необходими структурни промени в българското земеделие все още не са позволили създаването на продуктивно производство, което да оползотвори селскостопанския потенциал на страната. Политиката на реформи и пълно приложение на ОСП трябва да бъде изградена от последователни и системни мерки за повишаване на продуктивността в земеделието като главно средство за повишаване на благосъстоянието на потребителите и земеделските производители.

Втората група фактори, които са определящи за националните приоритети в земеделието, са свързани с развитието на ОСП на ЕС в отговор на предизвикателствата пред европейското земеделие, в случая - главните й пунктове за периода 2014-2020 г.

Европейският селскостопански модел е продукт на дългогодишни политически усилия, насочени към изграждане на земеделие, основано на принципите на продоволствена независимост, устойчивост, отговарящо на реалните потребности на селскостопанските производители и потребителите. Днес предизвикателствата пред този модел са същите, както и пред световното земеделие - засилваща се конкуренция на пазарите, вследствие глобализацията, климатичните промени, ограничените природни ресурси и др. Към това трябва да се добавят предизвикателствата от разширението на Съюза, новите обществени приоритети и др. Отговорът на тези въпроси трябва да даде обновената ОСП, която ще се прилага в периода 2014-2020 г. Относно формулираните цели на политиката няма колебания - те отразяват политическия дневен ред - съхраняване и развитие на производствения потенциал на земеделието на ЕС, с оглед гарантиране на продоволствената сигурност на

¹ Р. Попов. Средносрочни приоритети на селскостопанската политика на България, 2011.

гражданите на Съюза и приноса на Общността за посрещане на нарастващото търсене на храни в световен мащаб; подкрепа за селскостопанските общности, които предоставят качествена, стойностна и разнообразна храна; утвърждаване на разбирането, че земеделието като стопанска дейност е важен фактор за запазване на жизнени селски общности чрез приноса си за заетостта, доходите, териториалното развитие и околната среда. Смята се, че постигането на тези цели изисква подкрепа на доходите на производителите поради ниската рентабилност в сектора и в някои райони; устойчиво управление на природните ресурси чрез гарантиране на екологосъобразни производствени практики и предоставяне на свързани с околната среда обществени блага, както и подкрепа на заетостта, доходите, икономиката и инфраструктурата на селските райони. Също толкова важен е въпросът по какъв начин ще бъдат постигнати тези цели. В това отношение решаващо значение ще бъде организацията на директните плащания, чрез които се насочва по-голяма част от подпомагането в рамките на ОСП. Актуалното виждане на Комисията за развитието на ОСП в областта на директните плащания може да се сведе до няколко пункта:

- Сближаване на нивата на подкрепа чрез директните плащания (ДП). Предлага се това да стане, като страните, чието равнище на ДП е под 90% от средното за ЕС, през течението на периода да запълнят с 1/3 тази разлика. Това преразпределение да бъде финансирано пропорционално от пакетите на страните с плащания над средното за ЕС на хектар;

- „Позеленяване” на директните плащания - 30% от ДП ще се изплащат в зависимост от изпълнението на нови, над изискванията за „кръстосано съответствие”, земеделски практики, свързани с прилагането на производствени методи в полза на климата и околната среда;

- Лимитиране на обема директна подкрепа за големите стопанства, като се прилага прогресивна редукия за плащания над 150 000 евро и пренасочване на тези средства към Програмата за развитие на селските райони;

- Даване възможност на страните да имат повече гъвкавост в прилагането на политиката и насочване на подкрепата чрез въвеждане на по-високи лимити от 5 до 10% по схемата за обвързана подкрепа, както и чрез въвеждането за първи път на опростени схеми за подпомагане на малки стопанства, стопанства на млади фермери и на стопанства в необлагодетелствани райони.

Що се отнася до II стълб и пазарните мерки - накратко може да се отбележи, че промените предвиждат:

- Фокусиране на II стълб върху въпросите на конкурентоспособността и иновациите, климатичните промени и околната среда. Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) ще бъде включен в общата рамка на структурните фондове на общността;

- Преструктуриране на пазарните мерки чрез създаване на механизъм за реакция при извънредни ситуации.

Българската национална политика в земеделския сектор трябва да се основава на ОСП на ЕС. Тази политика определя общи правила и изисквания за производството, земеделската подкрепа, търговските отношения, опазването на околната среда и др., които в голяма степен обхващат най-важните въпроси на секторните регулации. Следователно България трябва да се стреми да постигне своите национални приоритети в земеделието преди всичко чрез приложението на ОСП. Кое-то означава, че страната трябва да участва активно в процеса на развитие на ОСП на ЕС, като възможност за отчитане на интересите на българските земеделски производители в изграждането на регулаторната рамка на европейското земеделие. Оттук първостепенна важност придобива въпросът за **позицията на България относно характера и съдържанието на предложените промени за периода 2014-2020 г.**

По най-важния въпрос - организацията на директните плащания, може да се отбележи:

- За България достигането на изчисления таван за плащане на хектар през 2016 г. е неприемливо, защото в условията на икономи-

ческа криза и на общоевропейска политика за по-тясна интеграция и конвергенция следването на такава позиция е неуместно и противоречиво;

- Актуалното предложение на Комисията за определяне на националните пакети за подкрепа е незадоволително от гледна точка на потенциалния положителен ефект от относителното изравняване на субсидиите.

Предложението, относно сближаването на нивата на подкрепа чрез директните плащания, може да се определи като консервативно. Разчетите показват, че през последната година на периода (2020) на преразпределение, в сравнение с плащанията съгласно законовата база през 2017 г., ще подлежат 731,37 млн. евро, което представлява само 1,69% от бюджета за този инструмент за подкрепа. Най-голямо увеличение на плащанията на хектар ще получат Латвия - 49 евро, Литва - 33, Естония - 32 евро, и Румъния - 19 евро. В същото време компен-

сиращото намаление е по-ниско - 19 евро за Малта, 13 за Нидерландия и 12 за Белгия.

Съгласно това предложение през 2020 г. директните плащания в България ще бъдат в размер на 235,7 евро/хектар, което е увеличение спрямо базовата 2017 г. с 2,5 евро, т. е. ще бъдат с 32,5 евро под средното плащане в ЕС.

Нивото на ДП през 2017 г. е определено на базата на произведената продукция през референтния период. Обемът на селскостопанската продукция от своя страна зависи не само от селскостопанския потенциал на отделните страни, но и от икономическите условия през съответния период (преди всичко от равнището на земеделските помощи). В същото време ЕС е заинтересован от относително изравни условия за развитие на селскостопанското производство в отделните страни. Това е не само политически коректен подход, но създава предпоставки за по-устойчиво производство вследствие по-рационалното разпреде-

Фиг. 1. Средни директни плащания на хектар, по страни, и средно за ЕС през 2020 г., съгласно предложението в МФР на ЕС

Fig. 1. Average direct payments per hectare and average for EU in 2020, according the EU Multiannual Financial Framework

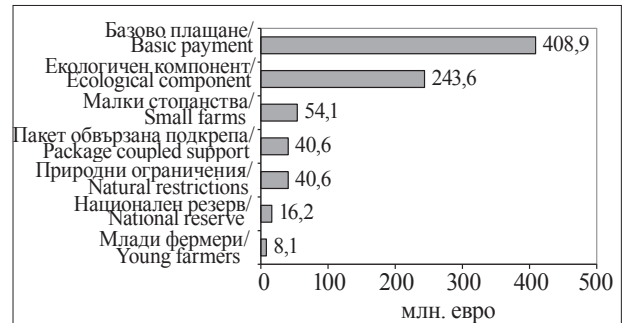
Източник: Съвет на ЕС, Брюксел, 11.07.2011, Средни директни плащания на хектар за 2017 г. - съществуващи законови актове, бележка; Бюджет за Европа 2020 - Част II: Политически фишове, Брюксел, 29.06.2011 г., с. 3-6.
Source: Council of the EU, Brussels, 11 July 2011, Average direct payments per hectare for the year 2017 - existing legislations, note; A Budget for Europe 2020 - Part II: Policy fiches, Brussels, 29.6.2011, p. 3-6.

ление на ресурсите на територията на Съюза. В това отношение потенциалният принос на предложението на Комисията би бил твърде скромнен. България е заинтересована от по-широки стъпки в посока на създаване на еднакви икономически условия за селскостопанска дейност в рамките на ЕС, т. е. от действително обща селскостопанска политика.

Нова организация на директните плащания

С новото предложение на ЕК разпределението на плащанията, включени в националния финансов пакет, ще става по по-сложен начин, в сравнение с прилаганата система за плащане - СЕПП през периода 2007-2013 г. „Единното” плащане вече придобива много-секторен характер. Това означава, че наред с основното плащане, наречено базисно, се въвеждат и други задължителни („зелен”), доброволни (обвързана помощ) и допълнителни компоненти. По принцип това е положително развитие, защото открива възможности за по-гъвкава организация на подкрепата, която да може да отчита многообразието на икономическите, социалните, природните и регионал-

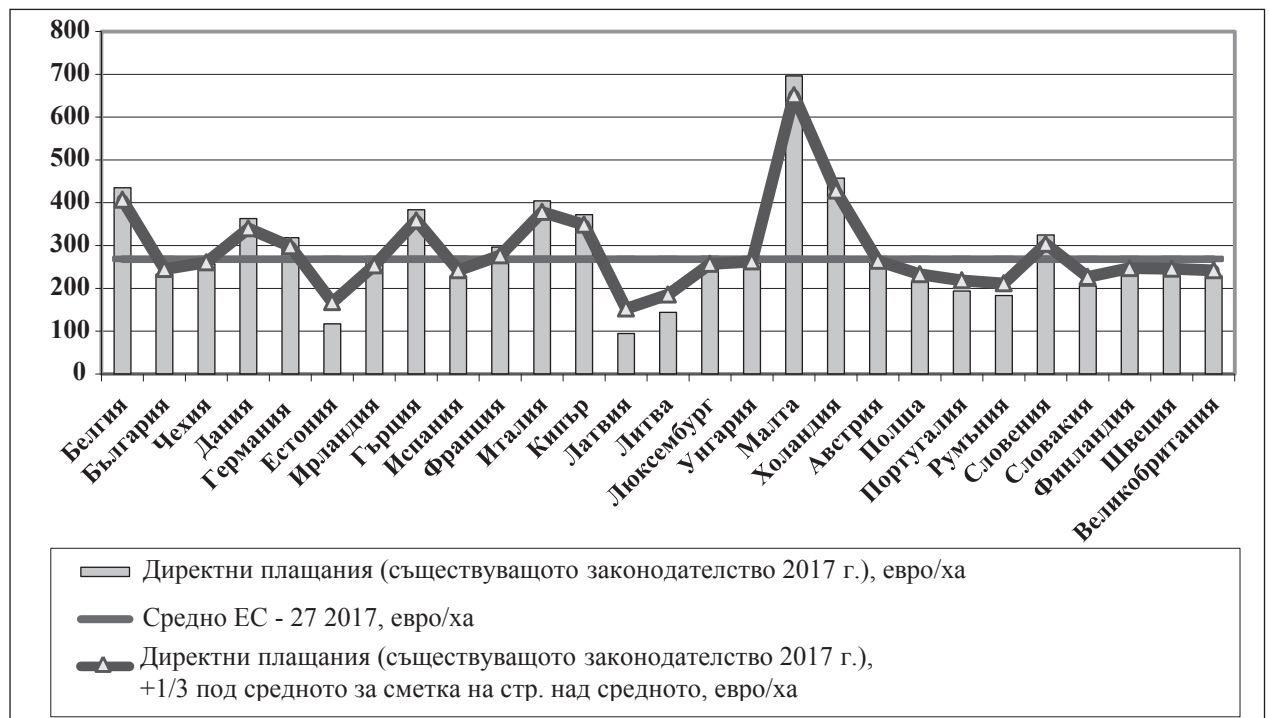
ните условия за упражняване на селскостопанска дейност. Такава гъвкавост може да се постигне, ако конкретният дял на отделните компоненти може да се определя, в определени граници, на национално ниво. На практика това няма да засегне конкурентните позиции на фермерите от отделните страни и функционирането на единния пазар, като в същото

Фиг. 3. Разпределение на средствата по отделните схеми на директните плащания - 812,1 млн. евро

Fig. 3. Distribution of funds under different direct payments schemes - 812.1 millions Euro

Източник: Държавен фонд „Земеделие”.
Source: State Fund “Agriculture”.

Фиг. 2. Директни плащания на площ, коригирани с 1/3 от разликата под средното ниво 2020 г. (евро/ха)

Fig. 2. Direct payments per area, corrected by 1/3 of the difference under the average level for 2020 (Euro/ha)
Източник/Source: Council of the EU, Brussels, 11 July 2011, Average direct payments per hectare for the year 2017 - existing legislations, note; A Budget for Europe 2020 - Part II: Policy fiches, Brussels, 29.6.2011, p. 3-6).

време може да допринесе за повишаване ефективността на този инструмент за подкрепа.

♦ България е заинтересована от стабилно базово подпомагане на доходите на производителите като средство за запазване на жизнеспособно и динамично селскостопанско производство.

На базата на стойността на общия пакет за базисно плащане, възлизащ на 408,9 млн. евро, може да се предвиди, че единичното плащане на площ ще бъде в границите на 120-125 евро/ха. На тази основа може да се прогнозира, че базисното плащане ще обхване около 3,38 млн. хектара площ и около 32 890 стопанства.

От икономическа, административна и социална гледна точка по-ефективно е основната схема на базовото плащане да обхване по-малък брой стопанства, като предлаганите схеми за малките стопанства дават такава възможност. Базовото плащане ще изисква много по-голям административен капацитет и по-добра организация и на самите производители за работа с техните права на плащане.

♦ Въвеждането на „зелен“ компонент в директните плащания е в отговор на обществените очаквания, но все още остава открит въпросът за цената и въздействието на този нов елемент на подкрепа.

Прилагането на зелен компонент в ДП означава, че всеки фермер ще трябва да прилага екологични дейности като постоянни пасища, зелена покривка, сеитбообращения и екологични нереколтирани площи, подходящи за съответното стопанство. Обхванатите дейности трябва да имат едногодишен характер за разлика от по-целенасочените, многогодишни и регионално приспособени мерки от II стълб. Тези изисквания ще се прилагат на цялата територия на Съюза, от всички фермери, и плащанията ще са с един и същи дял от ДП. Предложенията на Европейската комисия към момента предвиждат годишно плащане за земеделските производители, което да е в рамките на 30% от националния таван за директни плащания. Плащането ще представлява добавка към основното плащане за допустимите хектари, като ще е във формата на единна ставка на хектар. Пред-

вижда се и редукция, в случай че стопаните не спазват предвидените условия. Редукцията ще следва механизмите, които се използват при неизпълнение на изискванията за задължителното кръстосано съответствие. Важна разлика от базовата подкрепа е, че при „зеленото“ плащане няма таван и прогресивно намаляване, в зависимост от площта. Трябва да се подчертае, че от ключово значение е оценката на ефекта от въвеждането на екологична част на ДП. Въпросът представлява сериозен методологически проблем. Част от ползите ще бъдат за обществото като цяло, други за съответното стопанство. От друга страна - положителните ефекти могат да се проявят в сравнително дълъг срок и следователно да не са от непосредствен интерес за производителите. Главният въпрос е дали ползите за фермера (30% от директните плащания) са по-големи от алтернативните ползи при запазване на функциониращите земеделски системи. Най-общата оценка показва, че икономическата цена (с отчитане на алтернативните ползи и загуби) при базовите изисквания ще бъде между 8 и 35 лв. на хектар, което представлява под 10% от ДП/ха².

Необходимо е да се подчертае, че системите на земеделие са различни в отделните страни и региони (съотношение между обработваема земя и постоянни пасища, климат и др.), което означава и много различни изисквания за екологосъобразни практики, следователно последните ще изискват и различни разходи. При това нивото на ДП на хектар е определено без да се имат предвид новите екологични изисквания. Например производителите от страните със значителни по площ и дял обработваеми земи вероятно ще трябва да правят сравнително големи разходи за зелена покривка. На практика това ще означава намаляване на подкрепата на доходите на засегнатите фермери.

Считаме, че въпросът за оценката на ефекта от въвеждането на екологичния компонент е открит и България е силно заинтересована от изясняване на проблема.

² European Commission (2011). CAP post 2013 Impact Assessment. Greening the CAP, p. 17.

◆ Подкрепата на доходите на стопанствата в райони със специфични ограничения за селскостопанска дейност чрез директните плащания не трябва да дублира вече действащи и апробирани схеми за подкрепа и ще бъде допълнителна административна тежест.

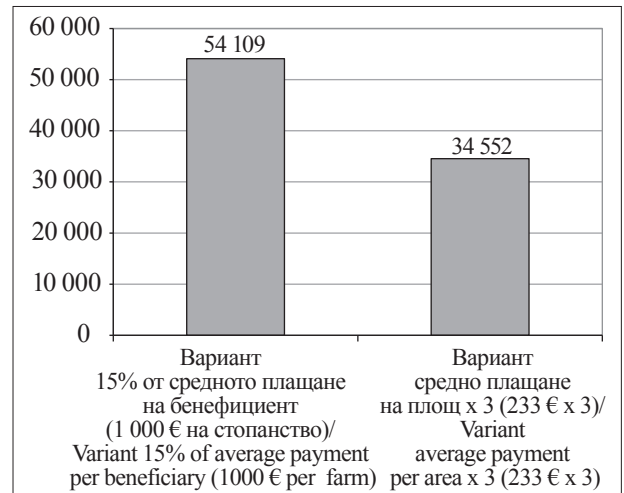
Българското земеделие ще бъде силно засегнато от въвеждането на таван за подкрепата на големите стопанства. Страната е заинтересована от по-висок праг за лимитиране на помощите.

Големите различия в обема на ДП, получавани от малките и големите стопанства, повдигат въпроси относно тяхната справедливост и обществена приемливост, вкл. и дали те действително са предназначени за подкрепа на доходите на фермерите. Фактът, че 20% от стопанствата получават 80% от стойността на ДП, е неизбежно следствие от наложителната се структура на стопанствата и от приетия начин за тяхното определяне - на основата на ползваната площ земеделска земя (диференцирани по страни на базата на произведена в миналото продукция, а за старите страни - членки и по стопанства, на исторически принцип). В същото време е очевидно, че големите стопанства имат икономически предимства вследствие възможността да реализират икономии от мащаба на производството, като при тях подкрепата на доходите в известна степен е излишна. Макар да изглежда логично от тази гледна точка, въвеждането на горна граница за получаваните ДП ще повлияе на инвестициите и заетостта в големите ферми. Този ефект ще бъде особено силен в страните от ЕС-12, където поради исторически причини са съсредоточени повечето големи стопанства - кооперации и търговски дружества.

В крайна сметка разчетите показват, че около 85 млн. евро от националния пакет ще трябва да бъдат пренасочени към Програмата за развитие на селските райони, което представлява около 20% от средствата за базово директно плащане.

◆ Важната икономическа, социална, екологична и културна роля на малките ферми напълно оправдава подкрепата за тяхното запазване и подобряване на конкурентоспособността им.

Схемата за подкрепа дава възможност за избор между два варианта - първо, фиксирана сума на бенефициент в размер на 15% от средното плащане на бенефициент, на база пакет за 2019 г., или - второ - сума, равна на

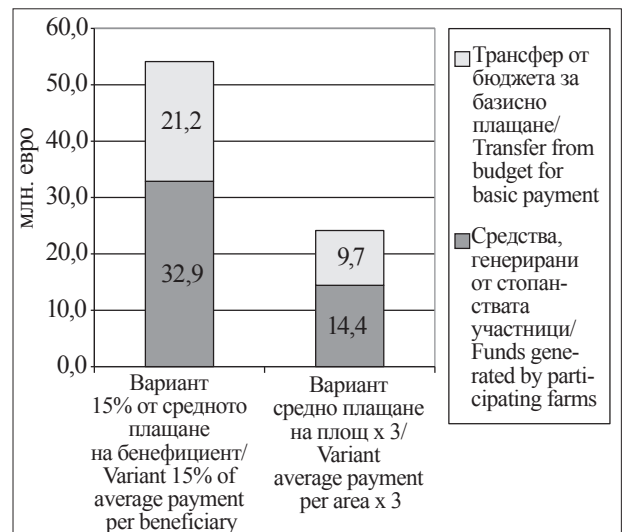

Фиг. 4. Брой обхванати стопанства при I и II вариант на схемата за подпомагане на малките стопанства

Fig. 4. Number of included farms under I and II variants of the support scheme for small farms

Източник: Държавен фонд „Земеделие“ и собствени изчисления.

Source: State Fund “Agriculture” and own calculations.

Фиг. 5. Размер и източник на средствата за приложение на схемата за подкрепа на малките стопанства при различните варианти

Fig. 5. Amount and source of funds for implementation of the support scheme for small farms

Източник: Държавен фонд „Земеделие“ и собствени изчисления.

Source: State Fund “Agriculture” and own calculations.

средното плащане на хектар, умножена по три (отново на база 2019 г.). При това плащането може да е не по-малко от 500 евро и не повече от 1 000 евро. Изборът на вариант за приложение е важен, защото ще предопредели обхвата на тази важна мярка и въздействието ѝ върху земеделската структура в страната. Изчисленията показват, че при първия случай в схемата ще участват 54 109 стопанства, като трансферът за сметка на общия пакет за базово плащане е 21,2 млн. евро, докато при втория техният брой би бил 34 552, при трансфер от само 9,7 млн. евро.

Схема за млади стопани

Размерът на плащането се определя, като 25% от средната стойност на правата на плащане, притежавани от селскостопанския производител, се умножат с броя на активирани те права. За прилагането на схемата се определя максимална стойност от 25 активирани права, за които може да бъде извършено плащане. В случая максималната стойност, която един земеделски производител може да получи при средна стойност на правата на плащане, която ще бъде в рамките на около 190 - 195 евро, е 1 187 евро на стопанство на млад фермер. Имайки предвид ситуацията със стопанствата, които принадлежат на млади селскостопански производители (до 40-годишна възраст) към момента, може да се допусне, че средният размер, с които те ще проявят интерес към тази схема, ще бъдат права за около 16 хектара. По този начин средното плащане на стопанство по схемата за млади стопани ще бъде около 780 евро на стопанство.

Разгледаните по-горе промени в ОСП след 2013 г. откриват нови възможности, но в същото време представляват и предизвикателство за българското земеделие. Без съмнение новата организация на директните плащания съдържа възможности за преодоляване на някои от негативните ефекти от земеделската подкрепа - преди всичко концентрацията на помощите в малко на брой стопанства, с произтичащите от това неблагоприятни икономически и социални последици. Предизвикателството се състои в превръщането на новите възможности, например за прилагане на

опростена схема за подкрепа на малките стопанства, в реални стъпки, допринасящи за постигане на дългосрочните цели на селскостопанската политика на страната - повишаване на благосъстоянието както на производителите, така и на потребителите.

ЛИТЕРАТУРА

Попов, Р. 2011. Средносрочни приоритети на селскостопанската политика на България. С.

Европейска комисия. 2010. Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и комитета на регионите; Общата селскостопанска политика през 2020 г.: подготовка за бъдещите предизвикателства в областта на хранителното снабдяване, природните ресурси и териториалния баланс. Брюксел.

МЗХ, Аграрен доклад, 1998-2010.

МЗХ. 2011. Преброяване на земеделските стопанства в Република България през 2010 г., предварителни резултати.

МЗХ. 2007. Програма за развитие на селските райони (2007-2013 г.).

НСИ, Статистически годишник, С., 1995-2009.

НСИ, Статистически справочник, С., 2007-2010.

EUROPEAN COMMISSION. 2002. Impact Assessment of the Mid-Term Review Proposals on Agricultural Markets and Income in the EU-15 and EU-25 2004-2009, Brussels.

ЕС. 2008: "DG Agriculture and Rural Development, The "Health Check" of the CAP reform", Legislative proposals, ЕС, May 2008.

European Commission. 2010. Situation and Prospects for EU Agriculture and Rural Areas. <http://ec.europa.eu/agriculture/publi/>

Eurostat. 2011. Food: from farm to fork Statistics. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

FAO. 2003. World Agriculture: towards 2015/2030. An FAO Perspective, London.

Aims and priorities of Bulgarian agricultural policy in the period 2014-2020

R. POPOV

Institute of Agricultural Economics – Sofia

(Summary)

The program period 2014-2020 for the CAP implementation offers for Bulgaria new opportunities as well as serious challenges for its agriculture de-

velopment. The analysis of the sector state, as a base for politic priorities formulation, indicates in general a low level stabilization of agricultural production, along with the expressed unbalanced development. The agricultural support (SAP) organization is favorable for the big grain-producing and oilseeds farms and underlines the weak competitiveness of milk livestock breeding, vegetable and fruit production. At the same time the comparative analysis proves that Bulgarian agriculture uses insufficiently the available production resources (land, labour, capital), in result of which produces twice less output per agricultural area unit.

Agricultural policy priorities of Bulgaria have to be realized within the CAP goals for the mentioned period, which are the following: creation of conditions for a viable agricultural production; sustainable management of natural resources and of activities related to climate changes; contribution for balanced territorial development. They must be within CAP and give solution of specific for the country problems. From this point of view in the report have been formulated vision, aim, priorities and activities of agricultural policy. The purpose definition is "Reaching of food safety for the population and increase of the well-being of producers in conditions of sustainable production". This goal requires realization of Bulgari-

an agriculture and food-processing sector potentials through building of viable farms and enterprises, more complete use of production factors (land, labour, capital) and quality production with high value added.

For the realization of the formulated target were defined certain political priorities and respective activities, grouped in several areas: creation of viable and competitive agricultural production, including balanced development of agriculture; consolidation of the land property and rationalization of land use; competitiveness increase of agricultural farms and food sector enterprises; guaranty of fair level of farm incomes; stimulation of knowledge and innovations transfer in agriculture, including measures for increase of education and qualification training of employed in agriculture; development of the system of dissemination of knowledge and consulting services; scientific researches development; sustainable management of natural resources and activities, related to climatic changes; integration of agricultural producers in food chain by market access improving and local markets and regional products development; products development and increase of products having high added value in the food industry.

Key words: CAP of Bulgaria 2014-2020, targets, opportunities, challenges, priorities

Статията е постъпила в редакцията - XII.2013 г.